

EURÓPAI FÜZETEK 53.

SZAKMAI ÖSSZEFOGLALÓ A MAGYAR CSATLAKOZÁSI
TÁRGYALÁSOK LEZÁRT FEJEZETEIBŐL

Bartha Lajos **Fizetési rendszerek az** **Európai Unióban**

Gazdasági és Monetáris Unió

A Miniszterelnöki Hivatal Kormányzati
Stratégiai Elemző Központ és a
Külgymisztérium közös kiadványa

Európai Füzetek

A Miniszterelnöki Hivatal Kormányzati Stratégiai Elemző Központ és a Külügyminisztérium közös kiadványa.

Felelős kiadó: Szeredi Péter

A szerkesztőbizottság elnöke: Palánkai Tibor

A szerkesztőbizottság tagjai: Bagó Eszter, Balázs Péter, Balogh András, Barabás Miklós, Bod Péter Ákos, Erdei Tamás, Hefter József, Horváth Gyula, Hörcsik Richárd, Inotai András, Kádár Béla, Kassai Róbert, Kazatsay Zoltán, Levendel Ádám, Lőrincz Lajos, Nyers Rezső, Orbán István, Somogyvári István, Szekeres Imre, Szent-Iványi István, Török Ádám, Vajda László, Vargha Ágnes

Főszerkesztő: Forgács Imre

Szerkesztő: Bulyovszky Csilla

Szerkesztőségi titkár: Horváthné Stramszky Márta

A szerkesztőség címe: MEH Európai Integrációs Iroda, 1055 Budapest, Kossuth tér 4.

Telefon: 441-3380

Fax: 441-3394

Az Európai Füzetek sorozat letölthető formátumban megtalálható a www.stratek.hu honlapon.

Lektor: Hetényi Géza

Kézirat lezárva: 2003. október 30.

Grafikai terv: Szutor Zsolt

Fényképek: Audiovisual Library European Commission; Csorba Gábor

Portréfotó: Csorba Gábor

Nyomás és előkészítés: Visit Nyomda & Stúdió

ISSN: 1589-4509

Budapest, 2003.

Kedves Olvasó!

A fizetési rendszerek az Európai Unió tagállamaiban azzal a céllal és olyan formában jöttek létre, hogy az egyes országok belső pénzügyi piacait kiszolgálják. A kialakult rendszerek jelentős mértékben különböztek egymástól, és kezdetben egyáltalán nem feleltek meg a közös pénz és az egységes fizetési övezet által támasztott követelményeknek, vagyis annak, hogy a megbízások gyorsan, olcsón és biztonságosan teljesüljenek országhatárokra való tekintet nélkül az egész belső piacon. Az euró bevezetését megelőző időszakban és azóta viszont számottevő változáson és egységesítési folyamaton ment és megy át az egész pénzügyi infrastruktúra. A közös pénz megjelenése és az időközben felgyorsult technológiai fejlődés alaposan átalakította a fizetési megbízások elszámolására és kiegyenlítésére szolgáló rendszereket, ráadásul nagymértékben felerősödtek és felgyorsultak a nemzeti rendszerek harmonizációjára és konszolidációjára irányuló erőfeszítések.

Az Európai Unióhoz történő csatlakozásig, illetve az euró bevezetéséig hátralévő időszakban Magyarországon még számos feladat áll a fizetési rendszer piaci és hatósági szereplői előtt. Tovább kell folytatni a jogharmonizációt, és fel kell készíteni a különbö-

zó rendszereket az euróra történő átállásra, illetve a közösségi szinten kialakult, vagy alakulófélben lévő fizetési rendszerekhez történő zökkenőmentes csatlakozásra.

E füzettel azt a célt szeretnénk elérni, hogy a hazai pénzügyi rendszer és gazdasági élet szereplői áttekintést kapjanak az Európai Unióban működő fizetési rendszerekről, a tagállamok közötti fizetési forgalom lebonyolításáról, és megismerjék azokat a fontosabb feladatokat, amelyek a csatlakozásig és utána előttünk állnak.

I. Bevezetés

A fizetési rendszer közösségi szabályozása az irányelvek, ajánlások, rendeletek, akciótervek, iránymutatások széles körét foglalja magában. Mintegy 25 olyan *közösségi joganyag* van, amely érinti a fizetési rendszer működését, de természetesen ezek között is van néhány, amely kiemelten fontosnak tekinthető.

A harmonizációra és a konszolidációra való törekvés a bankközi és nagyobb értékű ügyfélfizetéseket elszámoló rendszerek tekintetében jutott legmesszebbre. Létrejött a *TARGET¹*, egy páneurópai, valós idejű, bruttó elszámolási rendszer, amely alkalmas a jegybanki műveletek, a belföldi és a tagállamok közötti bankközi ügyletek, valamint a bankok ügyfelei által kezdeményezett nagyobb értékű, sürgős fizetési megbízások euróban történő teljesítésére. A TARGET biztosítja az eurórendszer² monetáris politikájának zökkenőmentes lebonyolítását, és nagymértékben hozzájárult az euróövezet egységes pénzügyi piacának kialakulásához. A TARGET mellett a magánszektor is létrehozott egy fizetési rendszert. Az Euró Banki Társulás

(EBA) által üzemeltetett EURO 1 rendszer szintén bankközi és nagyobb értékű ügyfélfizetéseket számol el.

A tagállamok közötti tömeges, alacsony összegű megbízásokat teljesítő fizetési rendszerek fejlődése egyelőre elmarad az elsősorban pénzügyi piacokat kiszolgáló nagyváltó rendszerekétől. Az euró bevezetése ellenére a tagállamok közötti fizetési szolgáltatások színvonala nem éri el az egyes tagállamok belső piacain tapasztalható szintet. Nem alakult ki egységes infrastruktúra; az egyetlen rendszer, amely a teljes euróövezetben³ biztosítani képes a tömeges megbízások teljesítését, az EBA által üzemeltetett *STEP 1*.

Az egységes infrastruktúra megteremtésének egyik kulcseleme a nemzetközi szabványok kialakítása és azok bevezetése a nemzeti rendszerekben. A technikai szabványok mára nagyrészt létrejöttek, a következő időszak legnagyobb feladata a szabványok egységes használatának elterjesztése az egész belső piacon.

Az egységes belső piac kialakulásának egyik fontos hátráltató tényezője volt,

1 Trans-European Automated Real-time Gross settlement Express Transfer

2 Az eurórendszer az Európai Központi Bank és az eurót bevezető 12 tagállam jegybankjai alkotják.

3 Az eurót bevezetett tagállamok. Jelenleg: Ausztria, Belgium, Finnország, Franciaország, Görögország, Hollandia, Írország, Luxemburg, Németország, Olaszország, Portugália és Spanyolország.

hogy az ügyfelek bizalmatlanok és bizonytalanok voltak a határon átnyúló szolgáltatások igénybevétele esetén felmerülő panaszok rendezése során. Az egységes európai eljárás kialakítása érdekében jött létre a *FIN-NET*, az európai fogyasztóvédelmi hálózat, amelynek köszönhetően az unió polgárai saját anyanyelvükön, saját országukból intézhetik máshol keletkezett pénzügyi panaszaik reklamációját.

A magyar fizetési rendszer alapelemeit képező rendszerek működése, illetve a pénzforgalom szabályozása már most nagymér-

tékben megfelel az uniós követelményeknek. Az elmúlt években a rendszerek fejlesztése az érintett hatóságok, szolgáltatók és a bankszektor közreműködésével úgy zajlott, hogy a piaci igények magas szintű kielégítése mellett folyamatosan törekedtünk az ismert uniós szabványok, ajánlások figyelembevételére. A jogharmonizációs programnak részét képezi a fizetési rendszerre és a pénzforgalomra vonatkozó közösségi joganyag is, amelynek jelentős része már átültetésre került a hazai jogrendbe, míg egyes szabályok harmonizálása most zajlik.

II. Az egységes európai fizetési övezet létrehozása

Egy modern gazdaságban a pénz egyes megjelenési formái között nincs különbség a felhasználhatóság szempontjából. A készpénz és a számlaegyenlegeket ugyanúgy lehet használni, ha valamely gazdasági szereplő vagy természetes személy pénzügyi kötelezettségének kíván eleget tenni. Az ügyfél választása a készpénz és a számla között – a nagyon kis összegű fizetéseket kivéve – független a költségektől, mert a pénz átutalásának költsége belföldön elhanyagolható mértékű.

Az Európai Unió egységes belső piacának zökkenőmentes működéséhez elengedhetetlen, hogy a tagállamok közötti fizetések az euróövezeten belül ugyanolyan hatékonyan és megbízhatóan teljesüljenek, mint az egyes tagállamok belső piacain. Ennek előmozdítása érdekében az Európai Bizottság megfogalmazta az *egységes európai fizetési övezet*⁴ kialakításának gondolatát, melynek megvalósítását ma már támogatja az európai bankszektor is. Létrejött a piaci szereplők és a szabályozó hatóságok közös fóruma, az *Európai Fizetési Tanács*, amely összefogja az egységesítéssel kapcsolatos munkát.

Az egységes fizetési övezet lényege, hogy a tagállamok közötti fizetések feltételei nem térhetnek el egymástól, a határok a fizetésekkel szemben semmilyen korlátot nem állítanak, minden fizetés egy nagy „belföldi” piacon teljesül. A valóság azonban egyelőre nem ez, amit jól érzékeltet a keretes írásban bemutatott, 2001-ben készült felmérés az egyes tagállamok közötti átutalások feltételeiről. A vizsgálat során 1480, egyenként 100 eurós átutalást indítottak el a 15 tagállamban megnyitott 40 különböző bank-számláról.

Az euró számlapénzként történő 1999. januári bevezetése után a bankközi és a nagyobb összegű ügyfélfizetésekre valódi európai megoldások születtek a TARGET és az EURO 1 létrehozásával. E rendszerek képesek a tagállamok közötti fizetéseket zökkenőmentesen, szinte a belföldi fizetésekkel teljesen megegyező feltételekkel teljesíteni. Ezáltal hatékony fizetési mechanizmust biztosítanak az unió egész területén, és hozzájárulnak az egységes európenzpiac kialakulásához.

---

4 Single European Payment Area (SEPA)

Banki átutalások az unióban – Az Európai Bizottság 2001-es felmérése

Teljesítési arány: A megbízások 99,5 százaléka célba ért. A sikertelen hét közül ötöt visszakapott a feladó, míg kettőt teljesen eltűnt. A kötelező visszatérítés ellenére a bankok a két eltűnt megbízást nem írták jóvá az ügyfelek számláján.

Határidők: Az átlagos átutalási idő 2,97 nap, ami jelentős csökkenés az 1994-es 4,79, illetve az 1999-es 3,41 naphoz képest. A megbízások 4,6 százaléka nem érkezett meg az előírt 6 munkanapon belül. A leglassúbb átutalás Olaszországból Portugáliába történt (43 munkanap), míg a leggyorsabb címen német, görög, luxemburgi és ír bankok osztoznak (1 napon belül). A leghosszabb átlagos átutalási időket Svédországból (4,61), Nagy-Britanniából (4,19) és Dániából (4,07) mérték, ezzel szemben a legrövidebbeket Írországból (1,67), Görögországból (1,82) és Franciaországból (1,99). A 97/5 EK irányelv egyértelmű előírása ellenére egyetlen bank sem volt hajlandó kompenzálni az ügyfeleket a késedelmes teljesítésért.

Költségek: A 100 eurós megbízás átlagos költsége 24,09 euró volt, ami alig alacsonyabb az 1994-ben mért 25,41 ECU-nél. A legrágább megbízás (Görögországból Dániába) 60,85 euró volt, míg a legolcsóbb (Luxemburgból Belgiumba) 0 euró.

2002 elején az euróbankjegyek és -érmék lettek a törvényes fizetőeszközök az egész euróövezetben, azaz bármely országban korlátozás nélkül lehet fizetni most már készpénzben is. Ez azonban azt is nyilvánvalóvá tette, hogy a készpénz-helyettesítő fizetési eszközökkel lebonyolított műveletek, különösen az alacsony összegű átutalások és a bankkártya-műveletek esetében továbbra is jelentős különbségek maradtak a belföldi és a tagállamok közötti elszámolások feltételeiben, különösen a díjakra, a teljesítési határidőkre, a fogyasztók megfelelő tájékoztatására és a fogyasztói panaszok kezelésére vonatkozóan.

1. A fizetési rendszer és a pénzforgalom egységes szabályozása az Európai Unióban

A különböző tagállamokban működő nemzeti, valamint a konszolidálódó multinacionális fizetési rendszerek, elszámolóházak működési megbízhatósága és a fizetőeszközbe vetett bizalom megőrzésének szempontjából alapvető fontosságú a rendszerek egységes jogi alapjainak megteremtése és a fizetési eszközök használatának egységes szabályozása.

Ha a szűkebb értelemben a fizetési rendszerre és a pénzforgalomra vonatkozó rendelkezéseket (regulation), irányelveket (directive)

A fizetési rendszerre vonatkozó fontosabb közösségi jogszabályok

A tagállamok közötti fizetésekről szóló irányelv (Directive 97/5 EC)

Az Európai Unió hivatalos lapjában 1997. január 27-én közzétett irányelv fő célja, hogy javítsa az Európai Unió tagállamai közötti fizetési forgalom lebonyolításának színvonalát, valamint kiszámíthatóvá és összehasonlíthatóvá tegye a fizetési szolgáltatások feltételeit és a fogyasztók által viselt költségeit, amelyek meglehetősen magasak és tagállamonként igen eltérőek. Az irányelv hatálya nem terjed ki a Közösségen kívülre irányuló, illetve onnan érkező fizetésekre.

Az irányelv az 50 000 euró (12,25 millió forint) alatti ügyfélátutalásokra – vagyis nem pénzügyi intézmények közötti átutalásokra – vonatkozik. Az összefüggésből következik, hogy az irányelv alapvetően a kis- és középvállalkozások és a lakossági ügyfelek megbízásainak teljesítését kívánja összehangolni a Közösség területén.

A tagállamok közötti eurófizetésekről szóló rendelet (Regulation 2560/2001 EC)

A tagállamok közötti átutalásokról szóló (97/5 EK) irányelv nem érte el a jogalkotók által megfogalmazott célokat. Az euró számlapénzként való megjelenése (1999. január 1.) után, az euró készpénz közelgő bevezetése előtt, továbbra is azzal kellett szembesülni, hogy csak minimális elmozdulás volt tapasztalható a kísértékű fizetések tagállamok közötti teljesítésének gyakorlatában. Mivel a bankrendszerrel folytatott további egyeztetések sem vezettek eredményre, 2001. december 19-én, rendkívül gyors előkészítő munka után, még az euró készpénzként történő bevezetését megelőzően, az Európai Parlament és a Tanács elfogadott egy rendeletet, amely nagyrészt megismétli az irányelv szabályait.

Az elektronikus fizetési eszközök használatáról szóló ajánlás (Recommendation 97/489 EC)

Az 1997. július 30-án közzétett ajánlás egyfelől meghatározza az elektronikus fizetési eszköz kibocsátását és használatát meghatározó szerződések megkötésének egyes szabályait és kötelező tartalmi elemeit, másfelől a fizetési eszközzel végzett egyes műveletekről történő tájékoztatás módját és tartalmát. Az ajánlás részletesen szabályozza a szerződő felek, azaz a birtokos és a kibocsátó jogait és kötelezettségeit, valamint a felelősség kérdését.

A kiegyenlítés véglegességéről szóló irányelv (Directive 98/26 EC)

Az unió hivatalos közlönyében 1998. május 19-én közzétett irányelv fő célja három pontban fogalmazható meg. Megszüntetni a fizetési rendszereket veszélyeztető jogi kockázatokat, biztosítani egy adott rendszer biztonságos működését akkor is, ha annak van egy külföldi résztvevője, akire bizonyos esetekben a rendszertagságával kapcsolatban a saját országa csődjogi szabályai érvényesek, és fokozott jogi védettségét adni a rendszerben elhelyezett fedezeti biztosítékoknak.

Az elektronikus pénzkibocsátó intézményről szóló irányelv (Directive 2000/46 EC)

A 2000. szeptember 18-án megjelent irányelv célja a pénzügyi szolgáltatások egységes piacának támogatása, egyrészt az elektronikus pénz kibocsátására vonatkozó prudenciális szabályok harmonizálásával, másrészt a honosság szerinti felügyelet elvének alkalmazásával az elektronikus pénzkibocsátó intézményre vonatkozóan is.

és ajánlásokat (recommendation) vesszük számba, akkor *öt jogforrásról* beszélhetünk. Amennyiben figyelembe vesszük a kapcsolódó jogszabályokat, valamint a nem jogszabálynak számító keretrendeleteket, akcióterveket, iránymutatásokat, akkor ez mintegy 25 dokumentumot jelent, amelyeket a tagállamoknak – csakúgy mint a csatlakozásra készülő országoknak – bizonyos határidők betartása mellett harmonizálniuk, illetve alkalmazniuk kell. A jogforrások közötti kapcsolódási pontokat az 1. ábra szemlélteti.

Az Európai Uniót alapító *Maastrichti Szerződésben*, illetve az Európai Központi Bank (EKB) és a Központi Bankok Európai Rendszere (KBER) közös *Alapokmányában* több ponton is megjelennek a fizetési rendszerrel kapcsolatos rendelkezések. A Szerződés 105. paragrafus (2) bekezdése – amelyet visszaidéz az Alapokmány 3. paragrafus (1) bekezdése – kimondja, hogy a KBER alapfeladata a fizetési rendszerek biztonságos és hatékony működésének támogatása. Az Alapokmány 22. paragrafusa alapján az EKB és a nemzeti jegybankok fizetési rendszereket működtethetnek, az EKB pedig szabályozhatja a fizetési rendszert és a pénzforgalmat. Hasonlóképpen jogalkotási hatáskört biztosít a Szerződés a Tanácsnak és az Európai Parlamentnek is, amelynek hatálya kiterjed a bankrendszer működésére és a pénzügyi szolgáltatások nyújtásának fel-

tételeire, azaz többek között a fizetési rendszerre is (1. ábra).

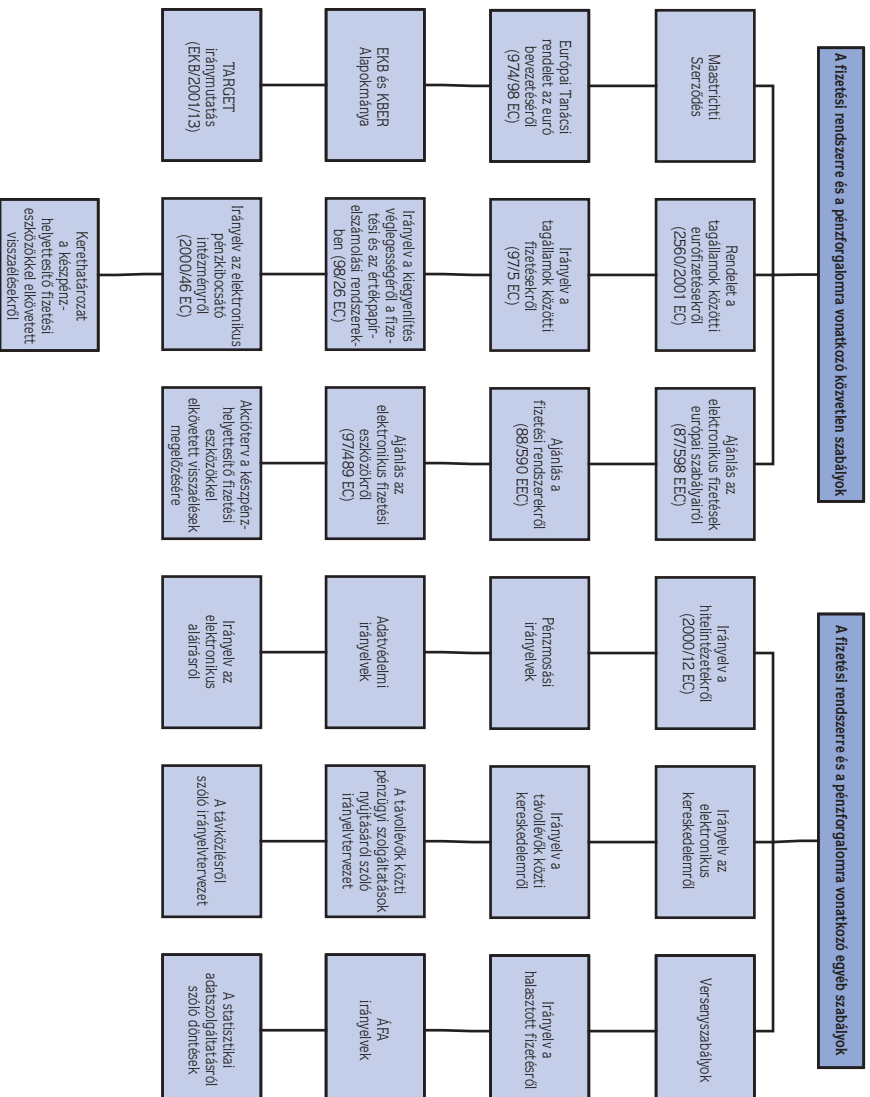
A közösségi jogharmonizáció keretében az első pénzforgalmi jellegű jogszabály 1997-ben jelent meg, azt követően pedig szinte évente egy újabb elemmel gazdagított a joganyag ez a területe.

A legfontosabb közösségi jogszabályok lényegét röviden a 6. oldalon lévő keretes szöveg tartalmazza.

2. A bankközi fizetések és a nagyösszegű ügyfélmegbízások elszámolását biztosító rendszerek

A Gazdasági és Monetáris Unió harmadik szakaszának kezdetétől az euró lett az a közös európai pénz, amelyben az EKB meghatározza az egységes monetáris politikát, és amelyben a monetáris politikai műveleteket az eurórendszer végrehajtja. A monetáris politikai műveletek gyors és biztonságos végrehajtásához szükséges egy olyan fizetési rendszer, amelyben a megbízásokat gyorsan, olcsón és megbízhatóan lehet lebonyolítani.

Az euróövezet pénzügyait kiszolgáló fizetési infrastruktúrát jelenleg öt rendszer működése határozza meg, amelyek közül a legjelentősebbet – a TARGET-et – az EKB és a nemzeti jegybankok hozták létre és üze-

1. ábra A fizetési rendszerre és a pénzforgalomra vonatkozó szabályozás az Európai Unióban

meltek. Emellett létrejött egy, a bankok magántulajdonában álló, nemzetközi rendszer, az EURO 1, amelyet az Euró Banki Társulás üzemeltet, és három nemzeti rendszer is elszámol euróban (PNS – Paris Net Settlement, Franciaország; SPI – Servicio Espanol de Pagos Interbancarios, Spanyolország; POPS – Pankkien On-line Pikasiirrot ja Sekit-jarjestelma, Finnország).

A *TARGET részesedése* mind a megbízások számát, mind azok értékét tekintve *meghatározó* (értékben mintegy 85 százalék, míg darabszámban 60 százalék), ami érthető is, hiszen ezt a rendszert használják a jegybankok monetáris politikai műveleteik lebonyolítására, míg a többi rendszer inkább az ügyfélfizetések teljesítésére szolgál⁵.

A TARGET mellett még az EURO 1 rendszer bonyolít le jelentősebb forgalmat (részesedése értékben 10 százalék, volumenben 32 százalék), míg a másik három fizetési rendszer tulajdonképpen elhanyagolható nagyságrendet képvisel.

A 2. ábra az egyes rendszerekben 2002-ben feldolgozott tranzakciók napi átlagos összértékét mutatja milliárd euróban.

A hagyományos levelező banki kapcsolatokon keresztül bonyolított bankközi és nagyobb értékű ügyfélfizetések részesedé-

se az euró bevezetése óta meredeken csökken, ma már elhanyagolható mértékű.

Az euróövezet fizetési infrastruktúráját összevetve a hasonló gazdasági erőt képviselő fejlett gazdasági térségekkel (USA, Japán) várható, hogy a fizetési rendszerek konszolidációja tovább fog folytatódni, és valószínű, hogy csak egy-két rendszer marad a piacon.

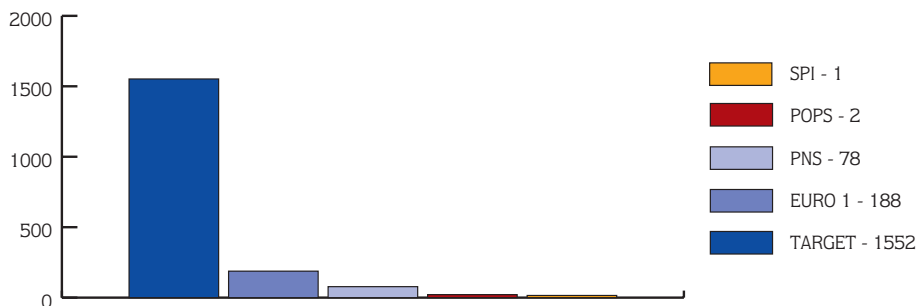
2.1. TARGET

Az EKB és a nemzeti jegybankok az euró bevezetésére való felkészülés részeként létrehozták a TARGET fizetési rendszert, amely a 15 tagállam nemzeti, valós idejű, bruttó elszámolási rendszeréből (RTGS)⁶, az EKB fizetési mechanizmusából, valamint az ezen rendszereket összekötő távközlési (Interlinking) hálózatból áll. A rendszer 1999. január 4-én kezdte meg működését, mintegy 1600 közvetlenül és 2300 közvetve csatlakozó résztvevővel az egész belső piacról. A résztvevők *hitelintézetek*, *állami intézmények* (például Államkincstár), *befektetési vállalkozások* és *elszámolóházak* lehetnek.

A TARGET létrehozásáról szóló döntést még az EKB elődje, az Európai Monetáris Intézet hozta meg 1995-ben. *Három fő célt* tűztek ki:

5 Jól mutatja ezt a fizetési megbízások átlagos értéke, amely a TARGET-ben 6 millió, míg az EURO 1-ben 1,4 millió euró.

6 Real Time Gross Settlement System = valós idejű, bruttó elszámolási rendszer

2. ábra

- infrastruktúrát biztosítani a közös monetáris politika végrehajtásához, elősegítve ezáltal az európiáziac integrációját;
- növelni a tagállamok közötti eurófizetések biztonságát és hatékonyságát;
- létrehozni egy olyan megbízható fizetési rendszert, amely valós időben és bruttó módon működve jelentősen csökkenti a fizetések kockázatait.

E célok elérése érdekében a TARGET-et úgy alakították ki, hogy a jegybankpénz vonatkozásában megszűntek a belföldi és a tagállamok közötti átutalás feltételeiben korábban fennálló különbségek.

A költségek minimalizálása és a rendelkezésre álló idő rövidege miatt a TARGET-

et nem egy központi rendszerként, hanem decentralizáltan hozták létre, a meglévő nemzeti RTGS-rendszerek olyan minimális mértékű egységesítésével, hogy az biztosítsa a monetáris politika egységes végrehajtásának lehetőségét minden tagállamban. A decentralizált modell úgy épül fel, hogy a kereskedelmi bankok számláit továbbra is a székhelyük szerint illetékes nemzeti jegybankok vezetik, és a rendszerbe beadott megbízásokat az érintett jegybankok közvetlenül egymással cserélik ki. Az EKB-ban működő modul néhány központi funkciót lát el, így például felelős a koordinációért, a segélyszolgálat működtetéséért, a tesztelések szervezéséért, a napvégi zárások elvég-

7 Continuous Linked Settlement System – folyamatosan kapcsolt kiegyenlítés elvén működő nemzetközi fizetési rendszer a devizakiegyenlítési kockázat kezelésére.

8 A maximális idő, ami a küldő kereskedelmi bank számlájának az egyik ország RTGS-rendszerében történő megterhelésétől a kedvezményezett kereskedelmi bank másik ország RTGS-rendszerében vezetett számlájának jóváírásáig eltelik, kevesebb, mint 30 perc.

zéséért, és itt történik a más fizetési rendszerekben (CLS⁷, EURO 1) euróban elszámolt forgalom kiegyenlítése.

A TARGET különlegessége, hogy nemcsak az eurót bevezető országok tagjai a rendszernek, hanem *mind a tizenöt tagállam RTGS-rendszere*. Ugyanakkor a három „kívülálló” ország (Nagy-Britannia, Dánia, Svédország) csatlakozása külön feltételrendszer alapján történik, amelyről az EKB döntött. Ennek lényege, hogy mindhárom országban létrehoztak a nemzeti fizetőeszközben működő RTGS-rendszer mellett egy euróban működőt is, és ez utóbbi csatlakozik a TARGET-hez. Míg az eurórendszer jegybankjai napközben korlátlan eurólikviditást biztosíthatnak – természetesen fedezet ellenében – saját kereskedelmi bankjaiknak, addig ennek mértékét Nagy-Britannia esetében maximum 3 milliárd, Dánia vonatkozásában 650 millió, Svédországot illetően 500 millió euróra korlátozták, és ezt a nap végén vissza kell fizetni, azaz nem fordulhat át napvégi hitellé.

A TARGET lehetővé teszi a belső piac szereplőinek, hogy központosítsák treasury tevékenységüket, mivel likviditásukat könnyen, olcsón és rugalmasan tudják mozgatni a teljes euróövezetben. A rendszert használni lehet mind a belföldi, mind a tagállamok közötti fizetések lebonyolítására, és bár alapvetően a bankközi és nagyobb értékű

ügyfélfizetések teljesítésére szolgál, nincs korlátozva a rendszerbe küldhető összegek nagysága.

A rendszer jól vizsgázott a bevezetése óta eltelt időben, a megbízásokat *rövid átfutási idővel*⁸ képes feldolgozni, és ennek köszönhe-

tően még azok a nagy nemzetközi bankok is ezt használják a bankközi és nagyobb értékű ügyfélfizetések lebonyolítására, amelyeknek egyébként rendelkezésükre áll olcsóbb megoldás is. Ennek oka a TARGET által nyújtott *rugalmas likviditáskezelési lehetőségekben* és a *biztonságban* keresendő. A más rendszerekhez hozzá nem férő kis- és közepes méretű bankok is szívesen utalnak át a TARGET-ben, mert díjai jóval alacsonyabbak, mint a hagyományos levelező banki kapcsolatokban felszámolt díjak.

A TARGET díja úgynevezett *tételdíj*, azaz nem függ az átutalt összeg nagyságától, viszont degresszív módon van meghatározva, vagyis a tranzakciók számának növekedésével csökken:

Tranzakciók havi száma	Díj (euró)
<100	1,75
101 – 1000	1
>1000	0,8

2.2. EBA EURO 1

Az EBA *szövetkezeti formában* működő vállalkozás, amelyet az Európai Unióban működő kereskedelmi bankok és a térségen kívüli bankoknak az unióban működő fiókjai alapítottak. Tagjainak száma jelenleg meghaladja a 160-at.

Az EBA által üzemeltetett EURO 1 olyan, *nettó elven* működő fizetési rendszer, amelyet kimondottan a *tagállamok közötti bankközi és nagy összegű euró fizetési forgalom lebonyolítására* hoztak létre. Az EURO 1 nemzetközi rendszer, amelynek jelenleg mintegy 110 résztvevője van az Európai Unióból, Ausztráliából, Japánból, az Egyesült Államokból, Norvégiaiból és Svájcban, de mindegyiknek csak az unióban székhellyel rendelkező leányvállalata vagy fiókja lehet a rendszer tagja.

A rendszerhez történő csatlakozásnak jogi, pénzügyi és működésbeli előfeltételei vannak,

s ez jelentősen korlátozza a belépés lehetőségét. *Jogi szempontból* előírás, hogy az anyabanknak OECD-tagállamban kell székhellyel rendelkeznie, az érintett fióknak az unióban kell letelepednie, és tagságot kell szerezni az EBA-ban. *Pénzügyi szempontból* legalább 1,25 milliárd euró saját tőkével, és a nemzetközi hitelminősítő intézetektől minimum A2, illetve P2 minősítéssel kell rendelkezni. *Működési oldalról* tagnak kell lenni egy TARGET komponens nemzeti RTGS-rendszerben, és meg kell felelni az EBA elszámolóház által támasztott technikai és működési feltételeknek, amelyek biztosítják az elvárt működési megbízhatóságot és biztonságot. Ez a szigorú feltételrendszer az oka annak, hogy a tagság nagyrészt *multinacionális bankokból* áll. A kisebb és közepes méretű bankok nem tudják teljesíteni ezeket a feltételeket, így ők csak egy nagybankon keresztül utalhatnak át az EURO 1 rendszerben.

A TARGET-hez hasonlóan az EURO 1-ben sincs korlátozás az értékhatárra és a megbízás kezdeményezőjére vonatkozóan, vagyis *bankközi és ügyfélmegbízások* egyaránt beadhatók a rendszerbe.

Az EURO 1 elszámolási rendszerben a nap végén számított nettó pozíciókat az EKB egyenlíti ki a tagoknak a TARGET különböző nemzeti komponenseiben vezetett számláin.

A hitel- és a likviditási kockázat kezelése alapvetően *kétoldalú hitelkeretek* biztosítá-

sával történik, amelynek összege minimum 5, maximum 30 millió euró lehet partnerenként, de nem haladhatja meg résztvevőnként az 1 milliárd eurót. A rendszer kiszámolja, hogy az adott hitelintézet mekkora hitelkeretet kapott az összes többi résztvevőtől, illetve hogy mekkora hitelkeretet biztosít az összes partner számára. Ezek a keretek a nap folyamán korlátként működnek, ha egy fizetési megbízás túllépné a rendelkezésre álló keretet, akkor a rendszer sorba állítja. A kétoldalú limiteket naponként lehet változtatni.

A kétoldalú limiteken felül az EKB kezeli a résztvevők egyenlő mértékű befizetéseiből összeálló *közös garanciaalapot*, amelynek összege megegyezik a maximális hitelkerettel (1 milliárd euró). Ez hivatott arra, hogy a kiegyenlítés akkor is megtörténhessen a rendszerben, ha egy vagy több résztvevő a nap végén nem tudja teljesíteni kötelezettségeit. Amennyiben a garanciaalapból felhasználás történik, azt a következő üzleti nap indulása előtt a tagoknak vissza kell pótolniuk.

Abban a szélsőséges esetben, ha több résztvevő is fizetéképtelenné válna, és a garanciaalap nem lenne elegendő a hiányzó összeg pótlására, akkor a „túlélő” bankoknak kell további összegekkel a rendszer megsegítésére színiük, így biztosítani a teljesítést. Az esetleges veszteséget

előre meghatározott szabályok szerint terítik szét a tagok között.

A megbízások elszámolásának díja a beküldött tranzakciók száma szerint sávosan van meghatározva:

Átlagos napi tranzakciószám	Díj (eurócent)
<800	18
800 – 1499	16
1500 – 2499	14
2500 – 3499	13
3500 – 4499	12
4500 – 5499	10,5
5500 felett	9,5

A megbízások száma és értéke folyamatosan nő 1999 januárja óta. Az első évben a napi átlagos tranzakciószám 68 ezer volt, mintegy 170 milliárd euró értékben, míg 2002-ben már meghaladta a 134 ezret, 188 milliárd euró értékben.

2.3. Egyéb bankközi és nagyobb értékű ügyfélfizetéseket elszámoló rendszerek

A francia, a spanyol és a finn nettó fizetési rendszer abban különbözik a TARGET-től és az EURO 1-től, hogy alapvetően nem a tagállamok közötti, hanem az *adott országok belföldi fizetéseinek elszámolását végzi* euróban, habár például a spanyol rendszerben jelentős arányt képviselnek a Spanyolországban élő külföldiek hazautalásai is.

Ezek a rendszerek korábban is párhuzamosan működtek a valós idejű bruttó elszámolási rendszerekkel. A bankok választását a díjak és a teljesítés más feltételei – jellemzően a nettó elszámolásból következő alacsonyabb likviditási igény – határozták meg.

A rendszerek tagságát az *adott tagállamban letelepedett bankok* adják, de a 2000/12 EK (hitelintézeti) irányelv alapján az Európai Unió bármely tagállamában székhellyel rendelkező hitelintézet kaphat távolról történő hozzáférési lehetőséget.

A rendszerekben elszámolt nettó egyenlegek kiegyenlítése a tagoknak a francia, a

spanyol, illetve a finn jegybanknál vezetett kiegyenlítési számláján történik.

2002-ben a PNS napi átlagos forgalma 78 milliárd, az SPI forgalma 1 milliárd, míg a POPS forgalma 2 milliárd eurót tett ki.

3. A tömeges, alacsony összegű fizetési forgalom elszámolását biztosító rendszerek

A tömeges fizetési megbízások – ezeket tipikusan lakossági ügyfelek, illetve kis- és középvállalkozások kezdeményezik – belföldi elszámolását az Európai Unió tagállamaiban nemzeti rendszerek végzik. Országonként általában egy-két rendszer működik, amelyek *nemzeti sajátosságokat* mutatnak, *nemzeti szabványokat* alkalmaznak, és jellemzően *bankok tulajdonában álló magántársasági formában* működnek.

A tömeges, alacsony értékű⁹ fizetések tagállamok közötti elszámolása jelenleg több módon is lehetséges. A megbízások legnagyobb részét hagyományosan a *levelező banki kapcsolatokon* keresztül teljesítik, amely a széles nemzetközi hálózattal rendelkező nagy bankok üzletága. Van

9 A 97/5 EK irányelv alapján alacsony összegűnek az 50 000 euró (kb. 12,25 millió forint) alatti, nem pénzügyi intézmények által kezdeményezett megbízások számítanak.

nak más *speciális bankközi megállapodások*, amelyek a bankok egy-egy csoportjának összefogásával jöttek létre. Ilyen például a *TIPANET*, amely a szövetkezeti formában működő hitelintézeteket köti össze, vagy az *S-Interpay*, amely a német takarékbanki hálózathoz tartozó európai takarékbanki szövetség intézményeit köti össze. Néhány bank a bankközi és nagyobb értékű ügyfélfizetések teljesítésére szolgáló fizetési rendszereket (TARGET, EURO 1) használja a tömeges, alacsony értékű fizetések továbbítására is, hiszen a rendszerekben általában nincs alsó korlát, bármilyen kis összegű megbízást be lehet nyújtani. Ezen megoldási lehetőségek közül azonban egyik hatékonysága sem hasonlítható össze a belföldi elszámolási rendszerekével, ezért – főképp a szabályozó hatóságok nyomására – az európai bankszektor felkészülésbe kezdett a költségek csökkentése és egy hatékony fizetési infrastruktúra kialakítása érdekében.

A tagállamok közötti *fizetési megbízások feldolgozási költségének csökkentéséhez* három fő területen kell előrelépni: a bankok belső költségeinek csökkentése terén, a közös európai szabványok alkalmazását illetően, valamint a megfelelő fizetési infrastruktúra (rendszer) kialakítása vonatkozásában.

A legjelentősebb költségelem a bankok belső eljárásaiban keresendő. A 2560/2001 EK rendelet által előírt nagymérté-

kü bevételecsökkenés a nemzetközi fizetések esetében várhatóan arra fogja ösztönözni a bankokat, hogy belső eljárásaikat, informatikai rendszereiket és ügyfélkapcsolati módszereiket alapvetően átalakítsák, és így érjenek el jelentős hatékonyságnövekedést.

A *megbízások hatékony bankközi feldolgozásának* előfeltétele a fizetésekre vonatkozó közös szabványok bevezetése. A nemzeti szabványosítási testületek működése igazolta, hogy hasonló szervezetre van szükség összeurópai szinten is, amely felügyeli a szabványok kialakítását, és koordinálja azok bevezetését. Habár a *Banki Szabványok Európai Bizottsága* jelentős előreladást ért el a szabványok létrehozásában, mandátum hiányában nem tudott előrelépni azok adaptálása ügyében. A szabályozók ebben a szabványosítók segítségére siettek, és a rendeletben előírták a tagállamoknak a *nemzetközi bankszámlaszám* és a *bankazonosító kódok* kötelező alkalmazását.

Az elszámolások lebonyolítására alkalmas *bankközi infrastruktúrára* vonatkozóan több kezdeményezés is született, azonban ezek egyike sem kapott megfelelő támogatást a bankrendszerrel és a projektek finanszírozását és a forgalom felfuttatást illetően. Ennek ellenére az európai bankszektornak kell eldöntenie, hogy melyik megoldás a legmegfelelőbb számára, és azt a lehető legrövidebb időn belül meg is kell valósítani.

Természetesen az is felmerül lehetőségként, hogy a TARGET-hez hasonlóan az eurórendszer maga hozza létre a szükséges infrastruktúrát, azonban ez valószínűleg csak végső megoldásként jön számításba, hiszen ebben az üzletágban tipikusan magántulajdonú nemzeti rendszerek működnek.

3.1. Bankkártya-elszámolások

A bankkártyával történő fizetések elszámolását globálisan a két nagy nemzetközi kártyatársaság égisze alatt kialakult kibocsátói és elfogadói hálózat, valamint az elfogadott szabványok teszik lehetővé. Az egységes európai fizetési övezet kialakítása érdekében meghozott szabályok egyelőre leginkább a bankkártyával történő fizetésekre vonatkoznak, hiszen egyrészt ezek a fizetések teszik ki a tagállamok közötti alacsonyabb összegű, tömeges fizetések nagyobb részét, másrészt a 2560/2001 EK rendelet szabályai 2002. július 1-jétől először éppen a kártyás vásárlásokra és a készpénzfelvételre léptek hatályba. Ennek értelmében az európai bankoknak már meg kellett szüntetniük azt a korábbi gyakorlatot, hogy a készpénzfelvétel külföldön sokkal drágább volt, mint belföldön.

3.2. Elektronikus pénz

Eddig mindössze egy kezdeményezés indult az elektronikus pénz tagállamok közötti használatára. A projektben a luxemburgi miniCash, a német Geldkarte és a francia Moneo rendszerek vesznek részt. A három rendszer által kibocsátott elektronikus pénztárcákat kompatibilissé tették, és ennek megfelelően – egyelőre kísérleti jelleggel – fizetni lehet velük az említett három ország elfogadóhelyein.

3.3. Átutalási rendszerek

3.3.1. EBA STEP 1

Az átutalások lebonyolítására alkalmas megfelelő infrastruktúra kialakítását gátló technikai tényezők (különböző szabványok, eltérő feldolgozási módszerek) mellett a tagállamok közötti fizetési forgalom belföldi forgalomhoz mért elenyésző¹⁰ volta is akadályozta a hatékonyabb megoldáskeresést. A méretgazdaságossági probléma miatt a bankrendszer vonakodott jelentősebb összegeket áldozni a probléma megoldására, viszont a Bizottság az ügy politikai jelentősége miatt határozottan fellépett a már többször idézett rendelet megalkotásával. A többszöri ösztönzésre az EBA végül is

¹⁰ Egy 2000-ben készült felmérés szerint a belföldi fizetési megbízások száma naponta kb. 100 millió, míg a tagállamok közötti tranzakcióké csak néhány százezer, és annak is nagy része bankkártyával történő fizetés.

MasterCard International

A társaság elődjét (Europay International) 1992-ben alapították Belgiumban, jelenleg mintegy 9000 bank tartozik a részvényesei közé. A MasterCard amellett, hogy birtokosa a védjegynek, egyúttal üzemelteti a feldolgozórendszert és a hozzá tartozó távközlési hálózatot. A kártyákat a tagbankok bocsátják ki, és ők nyújtanak szolgáltatásokat az elfogadó kereskedőknek is.

A tagállamok közötti megbízások elszámolása a társaság által működtetett nettó elszámolási szolgáltatás keretében történik, amelynek során a tranzakciókat szétválogatják, és kibocsátónként összesítik. A követeléseket és a tartozásokat ezek után beszámítják, és a nettó egyenleget minden intézménynek az általa választott devizában kiszámolják. Az egyenlegeket a közös kiegyenlítő banknál (Commerzbank) vezetett számlákon teljesítik.

Visa International

A Visa International non-profit társulás, amelynek világszerte 21 000 pénzügyi intézmény a tagja. Az európai régióknak több mint 5700 résztvevője van Nyugat-Európából, Izraelből, és Törökországból. A másik kártyatársasághoz hasonlóan a Visa is működteti azokat a feldolgozó- és elszámolási rendszereket, amelyek a kártyafizetések teljesítéséhez szükségesek. Az elszámolás ugyanúgy többoldalú (multilaterális) nettósítással zajlik. A kiegyenlítés az euró esetében a Chase Manhattan Bank londoni fiókjában vezetett számlákon történik.

kidolgozott egy kétlépcsős megoldást. Az *első fázisban* létrehoztak egy *rövid távú megoldást kínáló rendszert* (STEP 1), amely az EURO 1 meglévő technikai hátterét használja. A *hosszabb távú megoldás* egy *önálló páneurópai elszámolóház* kialakítása lesz, kizárólag a tagállamok közötti fizetések lebonyolítására.

Az EBA által kifejlesztett STEP 1 2000 novemberében kezdte meg működését, *három fő célt* megfogalmazva: csökkenteni a teljesítési határidőket; elősegíteni az automatizált feldolgozást lehetővé tevő szabvá-

nyok elterjedését; kialakítani egy összeurópai üzleti modellt és gyakorlatot a tömeges, alacsony értékű fizetések elszámolására.

A rendszer az EURO 1 infrastruktúráját használja, a bankközi és nagyobb értékű ügyfélfizetések elszámolására érvényes kockázatkezelési eljárások alkalmazása nélkül. A STEP 1-nek *kétszintű tagsági rendszere* van. Egyrészt tagja minden EURO 1 résztvevő, másrészt tag lehet bármely tagállamban székhellyel rendelkező bank, amely kiegyenlítő bankként valamely EURO 1 bankot megjelöli. Jelenleg hozzávetőleg 180 bank tagja

közvetlenül a STEP 1-nek, és rajtuk keresztül mintegy 8000 bank részére lehet közvetve fizetési megbízásokat eljuttatni.

Azon tagok nap végi nettó pozícióit, amelyek nem EURO 1 résztvevők, az általuk megjelölt kiegyenlítő bank teljesíti az EURO 1 rendszerben. A megbízások ekkor még nem válnak véglegessé, hanem csak az EURO 1 rendszer elszámolási napjának zárásakor, amikor az ottani résztvevők pozícióit az EKB kiegyenlíti az EURO 1 bankoknak a TARGET-ben vezetett számláin.

Amennyiben bármilyen rendkívüli esemény miatt a megbízásokat nem lehet feldolgozni egy adott elszámolási napon, akkor automatikusan egy nappal későbbre csúsznak. Ha egy STEP 1 résztvevő az elszámolási napon megadott határidőig nem tudja kiegyenlíteni kötelezettségét a rendszerrel szemben, akkor kiveszik megbízásait, és az egyenlegeket nélküle újraszámolják.

3.3.2. EBA STEP 2

Az EBA 2001-ben kezdte el kidolgozni egy új rendszer, a STEP 2 alapelveit, amely a bankok még szélesebb köre számára nyújt szolgáltatásokat. A rendszerbe a bankok nem egyenként küldik a tranzakciókat, hanem egyszerre többezret kötegelve (vagyis sok átutalást egy nagyobb adatállományban). Ez

a módszer sokkal *nagyobb számú átutalás* továbbítását teszi lehetővé *jelentős költségmegtakarítás mellett*. Az elszámolóház kezdetben csak egyszerű átutalásokat teljesít, de a tervek szerint 2005-től alkalmas lesz az EU-n belüli csoportos beszédések lebonyolítására. A rendszert 2003. április 28-án helyezték üzembe, s az elmúlt hónapok alatt a tranzakciószám jelentősen emelkedett.

A rendszer működése a hazai, a GIRO Rt. által működtetett rendszerhez hasonló: a klíringtagok késő estig (22:00) kötegelve küldhetnek be a tranzakciókat. A bankközi nettó pozíciók elszámolása reggel az EURO 1 rendszerben, a nap nyitásakor (7:30) történik, a klíringtagok a számukra érkezett tranzakciókat tartalmazó kötegeket egy órával később vehetik át. Azért, hogy az üzenetek automatikus feldolgozhatóságát biztosítsák, a rendszer az MT103+ üzenetszabvány szerinti tranzakciókat dolgoz fel (a nemzetközi számlaszám és a címzett bank SWIFT-kódját kötelező megadni). Ezen túlmenően a SWIFT új, elszámolóházak számára kidolgozott XML alapú üzeneteit is fel fogja tudni dolgozni.

A hozzáférés elméletileg minden bank számára nyitva áll, és annak érdekében, hogy a kisebb bankoknál se okozzon versenyhátrányt a belépési díj, 2003 novemberétől lehetőség nyílik a bankok speciális módon tör-

11 Straight Through Processing = manuális beavatkozás nélküli, automatizált feldolgozás

tendő csatlakozására. Ennek leglényegesebb feltétele, hogy az elszámoláshoz szükséges likviditást előre kell biztosítani. A rendszerhez közvetlenül csatlakozók száma egyelőre 50 alatt van, holott az EU-ban 8000–9000 bank működik, a takarékszövetkezeteket is beleértve.

4. Nemzetközi szabványok alkalmazása

A bankszektor a megbízások számának növekedése miatt már évtizedekkel ezelőtt szembesült azzal a ténnyel, hogy a megbízások hatékony és olcsó feldolgozásának érdeké-

ben szükség van egy nemzetközi üzenetközvetítő hálózatra és nemzetközileg elfogadott szabványokra. 1973-ban megalapították a SWIFT-et (Society of Worldwide Interbank Financial Telecommunication), amely mára a nemzetközi fizetési és pénzügyi megbízások legjelentősebb közvetítő csatornájává vált. Hasonló szabványosítás történt a bankkártyák esetében, ahol a Visa és a MasterCard (Europay) játszottak vezető szerepet a szabvány kialakításában és bevezetésében.

1992-ben három különböző hitelintézeti szövetség megalakította a *Banki Szabványok Európai Bizottságát* (ECBS). Az ECBS a fizetési megbízásokkal kapcsolatban két fontos szabványt dolgozott ki: a nemzetközi bankszámlaszámot (*IBAN, International Bank Account Number*) és a nemzetközi fizetési megbízást (*IPI, International Payment Instruction*).

Az *IBAN* lehetővé teszi, hogy a nem harmonizált belföldi számlaszám-struktúrák átfordíthatók legyenek egy nemzetközi formátumba, és ezzel a felhasználók képesek STP¹¹ módon továbbítani a fizetési megbízásokat. Ennek köszönhetően a fizetési láncolat egészében kiküszöbölhető az emberi beavatkozás szükségessége, ami nagymértékben csökkenti a feldolgozás költségeit.

Az *IBAN* olyan *alfanumerikus* (betű és számjegy) *karakterek sorozatából* áll, amelyek egyértelműen azonosítanak egy ügy-

félszámlát, amelyet egy banknál, bárhol a világon vezetnek. Maximális hossza 34 alfanumerikus karakter. Az első két karakter azonosítja azt az országot, amelyben kezelik a számlát. A következő két számjegy az ellenőrző szám. Ezzel ellenőrizhető a teljes IBAN. Az IBAN hátralévő részében található a belföldi számlaszám, amely általában tartalmazza a bank- és a bankfiókkódot, valamint az ellenőrző számot is. Például egy szabványos magyar számlaszámból képzett IBAN-formátumú számlaszám a következőképpen néz ki: HU99 1231 2312 3456 3456 7878 7879

A bankok belső rendszereit képessé kell tenni az IBAN-számlaszám előállítására, felismerésére, feldolgozására, ellenőrzésére és továbbítására. Ez komoly felkészülést kíván a bankszettortól, azonban csak az egységes eljárások kialakítása teszi lehetővé a feldolgozás hatékonyságának növelését a teljes belső piacon.

Az STP-feldolgozást támogatja az IBAN mellett a *bankazonosító kódok* (BIC)¹² használata is. Ez a kód biztosítja az üzenet pontos továbbítását a kedvezményezetthez a nemzetközi forgalomban, mivel ez azonosítja a kedvezményezett bankját. A számlavezető

banknak tehát mind az IBAN szerinti számlaszámot, mind a BIC-kódot ügyfelei rendelkezésére kell bocsátania.

A *nemzetközi fizetési megbízás papíralapú formája az IPI*, amely azok között a partnerek között is szabványos felületet biztosít, amelyek nem elektronikusan érintkeznek egymással. Tartalmazza mindazokat az információkat, amelyek az átutalás sikeres végrehajtásához elengedhetetlenül fontosak. Az IPI segítségével országok közötti átutalás is végezhető, ha nemzetközi bankszámlaszámot adunk meg a bizonylaton.

Az IPI-t a kedvezményezett (exportáló cég) állítja ki, és egy számlával vagy egy számlára történő hivatkozással együtt küldi el a fizetésre kötelezethez (külföldi vevőjéhez). A kötelezett kitölti az előre kiállított bizonylat még hiányzó részeit, majd eljuttatja számlavezető bankjához, amely a bizonylaton lévő adatokból előállít egy elektronikus fizetési megbízást. Ezekután a feldolgozás már STP-módon történhet.

Az IPI alkalmazása nagymértékben csökkenti a megbízások hibás kitöltésének lehetőségét, hiszen az adatok nagy részét maga a kedvezményezett adja meg. Ezzel csökken az emberi beavatkozást igénylő, illetve

¹² BIC = Bank Identification Codes

¹³ 2001. évi adatok szerint egy átlagos 2500 euró értékű panasz bírósági költsége 2000 euró, míg a bírósági eljárás hossza átlagosan 25 hónap volt.

a visszautasított átutalási megbízások száma, ami mind a fogyasztók, mind a bankok számára egyaránt előnyös.

Az ECBS-szabványok mellett a SWIFT-szabványok kiegészítésére is sor került az elmúlt időszakban, éppen annak érdekében, hogy az egyes üzenetekben több, az ügyfélre vonatkozó információt lehessen megadni. Az új szabványok, az *MT 102+* és az *MT 103+* szintén a bankok közötti fizetések STP-feldolgozását támogatják.

A fejlesztéseknek köszönhetően technikai értelemben már rendelkezésre áll minden olyan szabvány, amely a tagállamok közötti fizetések gyors és automatizált feldolgozását lehetővé teszi. Az elkövetkező időszakban a bankokon van a sor, hogy belső rendszereiket is alkalmassá tegyék a szabványok kezelésére, és létrehozzák azokat az elszámolási rendszereket, amelyek a szabványokat a leghatékonyabban tudják alkalmazni.

5. Egységes fogyasztóvédelem a fizetési szolgáltatások területén

Az egységes belső piacot kiszolgáló, egységes fizetési övezetben kiemelten fontos kérdés a fizetési szolgáltatásokat igénybe vevő ügyfelek panaszainak, vitáinak rendezése. Az ügyfeleknek a bankok által nyújtott szolgáltatásokba, a különböző készpénz-helyet-

tesítő fizetési eszközökbe vetett bizalmának megőrzése kulcsfontosságú az egész belső piac működése szempontjából.

A fogyasztóvédelem alapelvei valamennyi közösségi politikát, így a szabad és korlátozásoktól mentes szolgáltatás- és tőkeáramlás körében a pénzügyi szolgáltatásokat, ezen belül pedig a fizetési rendszert is áthatják.

A fogyasztói bizalom növelése érdekében a *98/257 EK ajánlás* fogalmazza meg azokat a kritériumokat, amelyek alapján a fogyasztók vitás esetekben bíróságon kívül is orvosolhatják panaszukat az azok kezelésére hivatott alternatív fórumok igénybevételével.

Ezen *alternatív panaszrendezési fórumok* létrejöttét az ügyletek kis összegén és azok alacsony költségviselési képességén¹³ túl az is indokolja, hogy gyors és a hivatalos jogi útnál nem kevésbé pártatlan és szakszerű határozat születik az eljárás végén. E szervezetek további előnye, hogy tanácsadással is foglalkoznak, tehát fontos szerepet játszatnak a megelőzésben.

A határozat mindkét félre nézve lehet kötelező, vagy csak a szolgáltatóra nézve, ez a választott modell függvénye. E fórumok döntéshozóinak *döntése végleges*, az ellen fellebbezésnek helye nincs. Azonban egyik határozattípus sem fosztja meg a panaszost attól, hogy a számára nem elfo-

gadható határozatot követően bírósághoz forduljon.

Az ajánlás az alternatív megoldásokkal kapcsolatban megfogalmazza elvárásként a függetlenség, az átláthatóság, az ellentmondás lehetősége¹⁴, a hatásosság¹⁵, a törvényesség, a szabadság¹⁶, és a képviselet¹⁷ elvét.

Az Európai Unió országában az említett elvek figyelembevételével létrejött alternatív panaszrendezési fórumok alapvetően *négy modellbe* sorolhatók: szószólók (ombudsman), fogyasztóvédelmi tanácsok, békéltető testületek, felügyeleti hatóságon belüli szervezetek.

Az unió területén élő panaszosnak ma már az sem jelenthet problémát, ha valamely határon átnyúló pénzügyi (befektetési) szolgáltatással kapcsolatos panaszát kívánja orvosolni, ugyanis 2001 februárjától létezik a *FIN-NET*, a 15 tagállam, valamint Norvégia, Izland és Liechtenstein összesen 41 „hazai” fórumát összekötő *fogyasztóvédelmi hálózata*. A panaszos abban az országban fordulhat a hálózat helyi szervezetéhez, ahol az

számára a legkényelmesebb (ez tipikusan a lakhelye szerinti ország). A panasz kivizsgálása és az eljárás lebonyolítása ezután már az érintett hálózati szervezetek feladata.

A FIN-NET fogyasztóvédelmi hálózat létrehozásakor az Európai Bizottság *három fő célt* fogalmazott meg:

- a hálózat bármely országban lévő tagját könnyű legyen elérni, és az tudjon teljes körű tájékoztatást adni a panaszos számára, saját anyanyelvén;
- hatékony információcserét biztosítani a rendszert alkotó szervezetek között a panasz minél gyorsabb, szakszerűbb és eredményes kezelése érdekében;
- biztosítani azt, hogy a jogorvoslati eljárás az összes tagállamban egységes elvek szerint történjen.

A hálózat felállítása és az eljárások egységsítése után a Bizottság most arra helyezi a hangsúlyt, hogy az unió állampolgárait széles körűen tájékoztassa a pénzügyi szolgáltatások igénybevétele során felmerülő panaszaiak kezelésének ezen új lehetőségéről.

14 A békéltető testület eljárásában valamennyi érdekelt fél előterjesztheti indokait és bizonyítékait.

15 Minden lehetséges információt és adatot fel kell használni az eljárás során.

16 A döntés csak akkor kötelezi a feleket, ha abban előre megállapodtak.

17 A panaszost harmadik fél is képviselheti az eljárás során.

III. Az Európai Unióban folyamatban lévő változások

Folyamatosan változó, fejlődő környezetünkben teljesen természetesnek tekinthető, hogy az Európai Unió fizetési rendszerei sem maradnak változatlanok az évek során, főként, ha figyelembe vesszük az egységes belső piac zökkenőmentes működése miatt fontos egységes fizetési övezet kialakítására való törekvést. Ez persze megnehezíti a csatlakozók helyzetét, hiszen számos döntést a rendszerekhez való csatlakozás előtt meg kell hozniuk, ugyanakkor a döntéshez

szükséges szempontok közül több kérdésben is alapvető változások várhatók.

Rendkívül fontos, hogy ezeket a változásokat folyamatosan figyelemmel kísérjük, és megfelelő válaszokat tudjunk adni a kihívásokra. Ehhez szükség van a szabályozó, ellenőrző szervezetek és a pénzügyi rendszer közötti folyamatos együttműködésre és a kölcsönös tájékoztatásra. Különösen igaz ez a fizetési rendszerre, amelynek minden szegmensében komoly változások vannak folyamatban, a szabályozástól kezdve a különböző rendszerek strukturális átalakításáig.

1. A fizetési rendszerre és a pénzforgalomra vonatkozó szabályozás várható változásai az EU-ban

A mára kialakult uniós pénzforgalmi szabályozás sokrétű és szerteágazó, alkalmazása emiatt nehézkes. Ezt a helyzetet felismerve az Európai Bizottság javaslatot készít a szabályozás egységesítésére, a szabályok további harmonizálására, azaz egy koherens jogszabályi környezet kialakítására. A változásokat a hazai szabályozásban is

követni kell, a gyakorlatban pedig a hitelintézeteknek már a csatlakozás időpontjától alkalmazniuk kell a rendelkezéseket.

1.1. A változtatás szükségességét indokló tényezők

A Tanács és a Parlament 2001-ben elfogadott rendelete a tagállamok közötti eurófizetésekről alapvetően megváltoztatta a

pénzforgalmi szolgáltatások korábbi szabályozási filozófiáját. Rövid határidőt adva, kötelező jelleggel előírja a belföldi és a nemzetközi megbízások esetében fennálló jelentős *díjkülönbségek megszüntetését*, és a fizetési megbízások teljesítése szempontjából az egész belföldi piacot egységesen belföldinek tekinti.

2001-ben a Bizottság tanulmányokat készített a tagállamok közötti eurófizetésekre vonatkozó irányelv és az elektronikus fizetési eszközök használatára vonatkozó ajánlás harmonizáltságáról. A tanulmányok súlyos, megoldatlan szabályozási problémákat tártak fel.

A fizetési eszközök és a fizetési rendszerek szabályozása még mindig nagymértékben *nemzeti sajátosságokat* mutat. Ez akadályt képezheti az egységes fizetési övezet kialakulásának, és a hatékonyság növeléséhez szükséges konszolidációs folyamatnak.

Az információtechnológia robbanásszerű fejlődése rendkívüli *fejlesztési lehetőségeket* teremt a fizetési rendszerekben. Ezeket a szolgáltatók, a fejlesztő cégek és a piaci szereplők szeretnék a hatékonyság növelésére és az ügyfelek megnyerésére felhasználni. Tekintettel a tetemes fejlesztési költségekre, a szabályozóknak stratégiai kérdésekben kell állást foglalniuk a tekintetben, hogy mely fejlődési irányokat tudják a rendszerkockázat mérlegelése alapján támogatni.

1.2. Eldöntendő kérdések

A nemzeti és a nemzetközi jogrendek közötti konfliktusok feloldása mellett az Európai Unió szabályozásának azt a célt is szolgálnia kell, hogy támogassa az egységes belföldi piac működését, különös tekintettel az egységes fizetési övezet kialakítására.

A szabályozással kapcsolatos változtatási igények számos témakör köré csoportosulnak, amelyek felölelik szinte a teljes pénzforgalmat, illetve a fizetési rendszerek működésének minden területét.

- *Egységes szabályozás.* A fizetési rendszerre és a pénzforgalmi szolgáltatásokra vonatkozó jogszabályok a téma egy-egy részterületét fedik le, azonban számos esetben átfedés alakult ki az egyes irányelvek, ajánlások, rendeletek között. Ez a helyzet hátrányos az átláthatóság és a jogbiztonság szempontjából, ezért szükséges átgondolni, hogy egy egységes keretszabály nem segítené-e jobban elő a konszolidált, koherens és egyszerűen áttekinthető szabályozás létrejöttét.

- *Nemzeti vagy közösségi szabályozás.* A pénzforgalomban a legtöbb kérdést egyelőre nemzeti szinten szabályozzák, mert jobban figyelembe lehet venni a nemzeti sajátosságokat. Az euró bevezetésével és az egységes fizetési övezet kialakulásával azonban egyre több olyan kérdés adódik, amelyet közös jogi alapokra kell helyezni. Az új szabályozás egyik kulcskérdése a helyes egyensúly megtalálása a nemzeti és a közösségi szintű szabályozás között.

- *Teljes vagy minimum harmonizáció.* Egy jól működő és hatékony belső piacot több módon is el lehet érni. A szabályok kötelező, teljes körű harmonizálása egyszerű és koherens jogszabályi környezetet teremthet,

azonban káros hatásai lehetnek a szolgáltatások országoként eltérő, színes palettájának fennmaradására.

- *Nemzetközi vagy belföldi tranzakciók szabályozása.* A jelenlegi közösségi szabályok csak a tagállamok közötti megbízások teljesítésére vonatkoznak, azonban felmerül a kérdés, hogy nem kellene-e ugyanezeket a szabályokat, vagy más, de közös szabályokat alkalmazni a belföldi (nemzeti) tranzakciókra is, különös figyelemmel a „nemzeti” és a „belföldi” fogalomhasználat átalakulására.

- *Fókuszban a tömeges, alacsony összegű fizetések.* Az unió pénzügyeit kiszolgáló fizetési rendszerek fejlődésében a bankszektor alapvetően érintett volt, ezért a közös monetáris politika bevezetésével egy időben ezek létre is jöttek. Ezzel szemben a tömeges, alacsony értékű fizetések terén ugyan időben megszülettek a szükséges jogszabályok, de gyakorlati lépések nem történtek, ami a Bizottság részéről jogszabályi szigorításhoz vezetett. Az egységes szabályozás mindezek alapján a tömeges, alacsony értékű fizetési forgalomra koncentrál, ahol még mindig erősek a nemzeti vonások.

- *A szabályozás formája.* Jelenleg három jogi forma létezik a fizetési rendszerek és szolgáltatások szabályozására: a rendelet, az irányelv és az ajánlás. Kérdés, hogy a jövőben is ezeket a jogszabályi formákat kell-e alkalmazni, vagy vannak olyan részkérdések,

amelyeket a szereplők közös megállapodása, vagy a rendszerek önszabályozása keretein belül is meg lehet oldani.

- *A szabályozás technikai semlegessége.* A jogalkotásnak ebben a szolgáltatási szegmensben komoly hatása van a technikai fejlődésre. A fizetési eszközök és rendszerek hatékony alkalmazása lehetetlen közös szabványok nélkül. Ezeket leghatékonyabban szabályozással lehet egységesíteni, azonban mindig fennáll a veszélye annak, hogy a rugalmatlan szabályozás akadályozza is a technikai fejlődést. Olyan szabályozási magatartást kell kialakítani, amely időben megteremti a jogbiztonságot, ugyanakkor elég rugalmas ahhoz, hogy ne akadályozza az innovációt.

- *Versenyszempontok.* A pénzforgalmi szolgáltatásokat erőteljes versenykörnyezetben működő vállalkozások (tipikusan pénzügyi intézmények) nyújtják. A szabályozók elsődleges célja a versenysemlegesség fenntartása, és ezáltal az ügyfelek érdekeinek védelme, valamint az egész európai gazdaság versenyképességének növelése. Mindezek alapján az unió versenypolitikai szabályozását messzemenőig figyelembe kell venni az egységes szabályozás kialakításakor.

- *Biztonsági szempontok.* Mivel a technikai fejlődés egyre gyorsabban beépül a pénzforgalmi szolgáltatásokba és a fizetési rendszerekbe, kiemelten kell kezelni a rendszerek technikai biztonságát. Ugyanakkor szintén nagyon fontos kérdés a fizetési mechanizmus szilárd jogi alapjainak megteremtése, hiszen ezáltal lehet növelni az ügyfelek bizalmát a fizetési eszközök használata iránt.

A felsorolt nyitott kérdésekből érzékelhető, hogy a jogalkotóknak meglehetősen szerteágazó szempontrendszert kell figyelembe venniük, amikor az unió új pénzforgalmi szabályozásának kialakításán dolgoznak. Nem szabad elfelejteni azt sem, hogy – szem-

---

18 A közös platform a TARGET-en belül egy önálló rendszer, amely ellátja több, korábban önálló nemzeti RTGS-rendszer tevékenységét. A platformot üzemeltetheti az egyik résztvevő jegybank, de akár egy olyan jegybank is, amely nem a közös platformon keresztül veszi igénybe a TARGET 2 szolgáltatásait.

ben más pénzügyi ágazatokkal – a fizetési rendszerek és a pénzforgalom szabályozása viszonylag rövid múltra tekint vissza, hiszen az első kötelező erejű jogszabály csak 1997-ben lépett hatályba. A nemzeti és a közösségi szabályozáson kívül befolyásolja a jogszabályi környezet kialakításának menetét a nemzetközi szervezetek által megfogalmazott követelmények, ajánlások sokasága is.

2. A TARGET továbbfejlesztése

A TARGET jelenlegi változata sikeresen működik, teljesítette a fő célkitűzéseket, azonban heterogén jellege és a decentralizáltságból adódó hiányosságok felvetették a funkciók további harmonizálásának szükségességét és a költségek csökkentésének igényét.

A leghatékonyabb és legbiztonságosabb megoldás egyetlen, központi rendszer üzembe állítása lenne, amelyhez minden tagállam jegybankja és kereskedelmi bankja csatlakozhatna. Ez a centralizált modell azonban amellet, hogy komoly átalakítást kívánna a nemzeti rendszerekben, politikailag is nehezen kivitelezhető, hiszen nehéz kompromisszumra jutni abban a kérdésben, hogy melyik ország rendszerét használják a többiek, és hol működjön a rendszer.

Az EKB Kormányzótanácsa 2002 októberében – többéves előkészítés után – hatá-

rozott a TARGET továbbfejlesztéséről. Született egy dokumentum a *TARGET 2* alapveiről és struktúrájáról, amelyet a leendő felhasználók rendelkezésére bocsátottak. Az EKB irányításával, a nemzeti jegybankok bevonásával, és a kereskedelmi bankok véleményének kikérésével megkezdődött a műhelymunka az új rendszer működési feltételeinek kialakítása érdekében.

Úgy tűnik az EKB megtalálta azt a megoldást, amely hosszú távon elvezet a központosított rendszer kialakításához. A politikai döntés helyett a „piaci” versenyre bízzák a legjobb rendszer kiválasztásának feladatát. A deklarált elvek szerint a versenyképesség alapján dől majd el, hogy ki lesz a befutó, azaz hol lesz az európai fizetési infrastruktúra központja.

2.1. Csatlakozási lehetőségek

A TARGET-hez jelenleg minden nemzeti RTGS-rendszer önállóan csatlakozik. Ezek a rendszerek azonban nem ugyanazokat az üzenetszabványokat alkalmazzák, eltérő a technikai hátterük, különbözik a díjstruktúrájuk, és emiatt időnként nehézkes az üzenetáramlás, bizonyos országokban magasabb a rendszerleállások aránya, és egyes országokban drágább a szolgáltatás igénybevétele.

Az TARGET 2 továbbra is lehetővé teszi majd az egyenkénti csatlakozást, azonban létrejön egy úgynevezett *közös platform*¹⁸,

amelyhez bárki csatlakozhat, aki nem kívánja tovább működtetni saját fizetési rendszerét. A bevezetést követően lesz egy hároméves próbaidőszak, amelynek tapasztalatait összegezve minden jegybank ismételten dönthet, hogy megtartja a saját rendszerét, csatlakozik a közös rendszerhez, vagy további közös rendszereket hoznak létre.

A közös platform lehetővé teszi valamilyeni azt használó jegybank számára, hogy a monetáris politikával, valamint a „végső hitelezői” szereppel összefüggő hitelnyújtással kapcsolatos ügyleteket lebonyolítsa. A bankok számláit továbbra is a jegybankok vezetik, az EKB nem nyit számlát hitelintézetek részére.

2.2. Szolgáltatások és díjstruktúra

A központosítás irányába hat az a TARGET 2-vel szemben megfogalmazott elvárás is, miszerint meg kell szüntetni az egyes nemzeti rendszerekben eltérő szolgáltatásokat és díjakat. Ráadásul a díjak kialakításánál a leghatékonyabb (legalacsonyabb tételdíjjal működő) RTGS-díját kell alapul venni, és négy év elteltével meg kell szünniük azoknak a rendszereknek, amelyek a legalacsonyabb díj mellett nem kellően hatékonyan működnek. Ennek megállapítása egyébként

nem lesz könnyű az eltérő szolgáltatások és a rendszerek által feldolgozott megbízások különböző típusa¹⁹ és száma miatt.

A TARGET 2-ben továbbra is érvényes az a jelenlegi elv, hogy a rendszer alapvetően a sürgős, nagyértékű eurófizetéseket teljesíti jegybankpénzben, azonban továbbra sem lesz korlátozás a fizetések egyedi értékére vonatkozóan.

2.3. Likviditás-megtakarítás

A TARGET egy valós idejű, bruttó elszámolási rendszer. Az ilyen rendszerekre nagyfokú biztonság jellemző, mivel a megbízások csak fedezetellenőrzést követően teljesülnek. Cserébe viszont nagy a likviditásigénye, mert a rendszer tételesenként és valós időben ellenőrzi a fedezetet. Ezt a hátrány használják ki a nettó rendszerek, ahol csak a nettósított egyenlegre kell fedezetet biztosítani, ott viszont egyéb kockázatkezelési mechanizmusokat (garanciaalap, limitek) kell alkalmazni az elszámolás biztonsága érdekében.

Az elmúlt időszakban születtek úgynevezett hibrid megoldások (például a német jegybank új RTGSplus rendszere), amelyek a két módszer kombinációját alkalmazzák, és ezzel a biztonság fenntartása mellett likviditás-megtakarítást lehet elérni.

19 Például a cseh vagy a német RTGS-rendszerekben jelentős az alacsony összegű fizetési megbízások aránya, ami miatt sokkal nagyobb a tételek száma, és gyorsabb lehet a megtérülés.

A TARGET 2-ben a fizetések teljesítése napközben továbbra is folyamatosan történik (szemben a nettó rendszerekre jellemző napvégi véglegességgel), azonban a „bruttó elv” nem kizárólagos követelmény többé. Az eurórendszer támogatja a likviditást megtakarító hibrid rendszerek integrálását a TARGET 2-be.

3. Páneurópai fizetési rendszer létrehozása a tömeges fizetési forgalom elszámolására – EBA STEP 2

Hatékonysági szempontból a tömeges, alacsony értékű fizetések lebonyolításának legjobb megoldása *egyetlen olyan európai elszámolási rendszer létrehozása* lenne, amely felolgozná az összes belföldi és tagállamok közötti fizetési megbízást. A jelenlegi nemzeti elszámolási rendszerek megszűnének, és az összes bank közvetlenül vagy közvetve csatlakozna a központi elszámolóházhoz. Egy ilyen rendszerben a tranzakciók rendkívül magas száma, és az egységes szabályozás alapján biztosítani lehetne, hogy megszűnjön minden különbség a belföldi és a nemzetközi fizetések feltételei között, és a díjak nagyon alacsonyak legyenek.

A jelenlegi helyzetben azonban – amikor a fizetési eszközök és használatuk szabályozása, valamint a bankközi eljárások orszá-

gonként még mindig jelentősen különböznek – a fenti modell egyelőre csak elméleti megoldásnak tekinthető. A rendszer működésének alapjait képező közös szabványok gyors bevezetése minden hitelintézet belső rendszerébe ugyanis rendkívül nagy költségekkel járna.

Ezért ez a megoldás inkább úgy vehető figyelembe, mint a tömeges, alacsony összegű fizetéseket elszámoló rendszerek hosszabb távon várható konszolidációs folyamatának végterméke. Sokkal nagyobb az esélye a gyakorlati megvalósításra annak a megoldásnak, amelyet a szakértők *páneurópai elszámolóházként* fogalmaztak meg.

Ebben a modellben egy új elszámolóház jönne létre, elsődlegesen a tagállamok közötti fizetési forgalom lebonyolítására. A belföldi megbízásokat továbbra is a nemzeti

elszámolóházak teljesítenék. Valószínűsíthető azonban, hogy hosszabb távon több nagybank, vagy akár egy egész ország bankszektora úgy döntene, hogy – a költséghatékonyság szempontját előtérbe helyezve – az új rendszerbe viszi át belföldi forgalmát is. Ez a megoldás a fokozatosság miatt gyorsabban működésképesé tehető, és elősegíti az egységes szabványok gyors elterjedését is, azonban hátrányos amiatt, hogy az árkülönbségek csak hosszabb távon egyenlítődnék ki a belföldi és a nemzetközi megbízások között.

Az EBA által idén elindított STEP 2 rendszer tulajdonképpen a magánszektor által kezdeményezett kísérlet az előzőekben ismertetett páneurópai elszámolóház létrehozására. A rendszer feltételrendszere a jelenlegi próbaüzem tapasztalatai alapján folyamatosan változik, szolgáltatásai bővülnek. Mivel a projektet több európai banki társulás is támogatja, van rá esély, hogy végre létrejön a szabályozók által hiányolt infrastruktúra a tagállamok közötti tömeges, alacsony értékű fizetések teljesítésére.

---

20 A felvigyázás a következő tevékenységeket foglalja magában: adatgyűjtés a rendszerek működéséről; elemzések készítése a forgalomról és arról, hogy a rendszerek működési szabályai összhangban vannak-e a nemzetközileg elfogadott alapelvekkel; intézkedések, különös tekintettel a rendszer üzletszabályzatának, illetve az egyéb belső szabályoknak, szerződéseknak a jóváhagyására, a főbb fejlesztési döntésekkel kapcsolatos állásfoglalások meghozatalára.

21 A hazai tömeges, alacsony összegű fizetési megbízások elszámolására szolgáló rendszer.

22 A hazai bankközi fizetéseket és nagyobb összegű ügyfélmegbízásokat teljesítő fizetési rendszer.

23 Központi Elszámolóház és Értéktár Rt.

IV. A csatlakozás érdekében eddig megtett fontosabb lépések Magyarországon

1. Fizetési rendszerek

A fizetési rendszer működésének szabályozása és *felvigyázása*²⁰ Magyarországon a Magyar Nemzeti Bank jogszabályokban rögzített feladata. Az elmúlt években a rendszerek fejlesztése során két cél határozta meg a fejlesztések irányát. Egyrészt – a technológiai fejlődés lehetőségeit kihasználva – a *piaci igények magas színvonalú kiszolgálását* tűzte ki célul a bankközösség és az MNB, másrészt a folyamatosan megjelenő *nemzetközi követelményeknek való megfelelést*.

A piaci szereplők elvárásait a *Bankközi Klíringrendszer*²¹ (BKR) és a *VIBER*²² is jó színvonalon, magas megbízhatósági szint mellett teljesíti. A teljesítési határidők mindkét rendszerben rendkívül rövidek, messze alatta maradnak a jogszabályokban előírtaknak. A VIBER kényelmes és rugalmas likviditáskezelést biztosít a résztvevőknek napközben, és a *KELER*²³-összeköttetés révén hatékony megoldást kínál az értékpapír-tranzakciók elszámolásához, illetve a jegybanksi műveletekkel kapcsolatos értékpapírfedezetek kezeléséhez. A BKR folyamatos fejlesztésekkel újabb és újabb szolgáltatá-

sokat, fizetési megoldásokat nyújt a résztvevők számára, és zökkenőmentesen kezelte az évi 100 milliós nagyságrendet meghaladó fizetési forgalmat.

Az Európai Közösség egyik legelső és máig meghatározó dokumentuma, amely a fizetési rendszerek működésének összehangolásával foglalkozott „*A belföldi fizetési rendszerekkel kapcsolatos közös jellemzők minimuma*” címet viselte, és 1993 szeptemberében jelentette meg a közös piac fizetési rendszerekkel foglalkozó munkacsoportja.

A meghatározott *tíz alapelv* azokat a kritériumokat öleli fel, amelyeknek a majdán létrejövő gazdasági és monetáris unióban működő fizetési rendszereknek meg kell felelniük. Tartalmaznak elvárásokat a rendszerekbe történő belépési feltételekre, a valós idejű, bruttó elszámolási rendszerek bevezetésének fontosságára, a bankközi és nagyobb értékű ügyfélfizetéseket elszámoló nettó rendszerek működésére, a jegybanksok felvigyázási tevékenységének szempontjaira, a rendszerek működésének egységes jogi megalapozottságára, a szabványok és a kommunikációs csatornák egységesítésére, az alkalmazandó díjpolitikára és az üzemidők össze-

hangolására vonatkozóan. Ezek a szabályok – az időközben megjelent más nemzetközi irányelvekkel²⁴ együtt – arra alkalmasak, hogy a felvigyázó hatóságokban, és rajtuk keresztül a rendszerek tagjaiban egységes elvek mellett tudatosítsák a fizetési rendszerekben felmerülő kockázatokat, és segítséget nyújtsanak azok kezeléséhez.

Természetesen az EU-csatlakozás szempontjából elsősorban az unió alapelveinek való megfelelés az irányadó. Ezt vizsgálta az Európai Bizottság felkérésére az EKB 2002-ben, és megállapította, hogy a magyar fizetési rendszerek biztonságosan és hatékonyan működnek, és nem hordoznak olyan kockázatokat, amelyek az eurórendszerhez való csatlakozás után veszélyeztetnék a tagállamokban jelenleg működő rendszerek biztonságát.

A minimális közös jellemzőknek a ma működő hazai fizetési rendszerek és a felvigyázó hatóság már szinte teljes mértékben megfelelnek, hiszen:

- egyértelműen, az uniós szabályozásnak megfelelően rögzítettek a rendszertagsági feltételek;
- a rendszerekhez történő csatlakozási feltételek nyilvánosak, bárki számára elérhetők;

- a bankközi és nagyobb értékű ügyfél fizetési megbízások elszámolására rendelkezésre áll egy valós idejű, bruttó elszámolási rendszer, amelyen keresztül teljesül a nagyszámú átutalások túlnyomó többsége, ez a rendszer jegybankpénzben teljesíti a megbízásokat az MNB-ben vezetett számlákon;
- az MNB felvigyázási tevékenysége részeként folyamatosan elemzi a fizetési rendszerek kockázatait;
- a belföldi fizetési rendszerek jogszabályi környezete stabil, a rendszerek tagjainál esetlegesen előálló csődhelyzetek jogi értelemben nem veszélyeztetik a rendszerek működését;
- a VIBER-ben nemzetközi üzenetszabványokat alkalmazunk, a pénzforgalomban pedig bevezetésre kerültek olyan nemzetközi szabványok, amelyek megteremtik a tömeges fizetések STP-feldolgozásának lehetőségét más tagállamokba irányuló fizetések esetében is;
- az MNB az általa üzemeltetett fizetési rendszer díját az elfogadott költségmegtérülés elve alapján állapítja meg, az sem szubvenciót, sem extra nyereséget nem tartalmaz;

24 BIS-CPSS: Core principles for systemically important payment systems 2001 (Rendszerkockázati szempontból fontos fizetési rendszerek működésének alapelvei)

25 Közép-európai idő szerint: 8:00–16:30, míg a TARGET üzemideje: 7:00–18:00.

26 Jelenleg 750 forint (3 euró)/tranzakció.

- a VIBER üzemideje²⁵ folyamatosan közelít a TARGET üzemidejéhez, ezáltal is megoszabbítva a nemzetközi átutalások lebonyolítására rendelkezésre álló időt, és támogatva a pénzpiac egységesítését.

Probléma egyelőre még két területen jelentkezik. Egyrészt a jogi szabályozottságban mutatkozik néhány apróbb hiányosság, ezeket a folyamatban lévő jogharmonizáció rövidesen megoldja. Másrészt a rendszerek, különösen a VIBER díja²⁶ magas nemzetközi összehasonlításban. Ez utóbbihoz viszont hozzátartozik, hogy a jelenlegi díj az alapelvek szerinti teljes költségmegtérülést célozza meg, de mivel kis országban kevesebb a tranzakció, ezért adott megtérülési időszak alatt csak magasabb díj képes az elveknek való megfelelést biztosítani. Ráadásul a végfelhasználó banki ügyfelek még magasabb díjakkal szembesülnek, mert a hitelintézetek egyelőre nem feltétlenül a költségmegtérülés és a kis haszon elvéből indulnak ki a szolgáltatás díjának meghatározásakor.

2. Jogharmonizáció

A fizetési rendszerrel és a pénzforgalommal kapcsolatos közösségi jogforrások átültetése a hazai jogrendbe a Pénzügyminisztérium, az Igazságügyi Minisztérium és az MNB együttműködésében valósul meg.

Az első közösségi joganyag 1997-ben jelent meg, azóta pedig szinte minden évben született egy ajánlás, irányelv vagy rendelet. Az ajánlások és az irányelvek harmonizálását a csatlakozásig el kell végezni, a rendeletek a csatlakozás napjától közvetlenül hatályosak lesznek Magyarországon is.

A tagállamok közötti fizetésekről szóló *97/5 EK irányelv* harmonizációja csaknem befejeződött, rendelkezéseit a *232/2001. (XII. 10) kormányrendelet* tartalmazza. Bizonyos szabályok már most életbe léptek (például az ügyfelek tájékoztatására vonatkozóak), míg a leglényegesebb rendelkezések a csatlakozási szerződés kihirdetése után hatályosulnak. Egy fontos nyitott kérdés maradt. Az alternatív panaszkezelési fórum létrehozásával kapcsolatban folyamatban

vannak az egyeztetések a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete és a Fogyasztóvédelmi Főfelügyelőség között, és várhatóan 2003 második felében kerül sor jelentősebb előrelépésre az ügyben.

Az elektronikus fizetési eszközök használatáról szóló *97/489 EK ajánlás* szabályainak egy részét már a *77/1999. (V. 28.)* kormányrendelet harmonizálta. Ezeket a rendelkezéseket átvette a *232/2001. (XII. 10.) kormányrendelet*, és az ajánlás további pontjai is adaptálásra kerültek. A megmaradt néhány vitatott pont valószínűleg a 2004-es pénzforgalmi szabályozás keretében kerül át a hazai jogszabályokba. Nehézséget okozott a szabályozás során, hogy ennek az ajánlásnak a harmonizálása az unió tagállamaiban rendkívül hiányosan történt meg, és ez bizonyos mértékben korlátozza a szabályozók mozgásterét a bankszektorral történő egyeztetés során.

A kiegyenlítés véglegességéről szóló *98/26 EK irányelvet* harmonizáló *2003. évi XXIII. törvényt* az Országgyűlés 2003 áprilisában fogadta el, s az a csatlakozás napján lép majd hatályba. Tekintettel azonban ennek az irányelvnek a fizetési és az értékpapír-elszámolási rendszerek rendszerkoc-

kázatát jelentősen befolyásoló rendelkezéseire, néhány előharmonizációs lépés már korábban megtörtént. 2001-ben módosításra került a csódtörvény, amelynek következtében a külön jogszabályban kijelölt fizetési és értékpapír-elszámolási rendszerekben elhelyezett óvadékokat nem kell átadni a felszámolóknak a rendszer valamely tagja ellen indított csőd- vagy felszámolási eljárás során. A külön jogszabály egyelőre a tőkepiaci törvény lett, amelynek módosításakor a VIBER, a BKR és a KELER kapott különleges bánásmódot tagjainak esetleges csődje esetén.

Az elektronikus pénzkibocsátó intézményekről szóló *2000/46 EK irányelv* harmonizálására a hitelintézeti törvény következő módosításakor kerül sor, tekintettel arra, hogy ez az irányelv nem pénzforgalmi jellegű, hanem prudenciális és működési szabályokat fogalmaz meg az elektronikus pénzegység kibocsátására feljogosított szervezetekkel kapcsolatban.

Külön honosítást nem igényel a tagállamok közötti eurófizetésekről szóló *2560/2001 EK rendelet*, mivel az automatikusan életbe lép a csatlakozási szerződés kihirdetése után.

V. A jövő feladatai

Az Európai Unióhoz, illetve a Gazdasági és Monetáris Unióhoz történő csatlakozásig még számos nyitott kérdés és megoldandó feladat áll mind a szabályozók, mind a hazai pénzügyi élet szereplői előtt. Ezek egyrészt a további jogharmonizációval kapcsolatosak, másrészt a rendszerek felkészülésére, illetve a páneurópai rendszerekbe történő betagozódásuk feltételeinek kialakítására vonatkoznak.

1. Felkészülés a szabályozás gyakorlati alkalmazására

Mint arról korábban már szóltunk, a jogharmonizáció még nem zárult le. Jelenleg is folyamatban van több jogszabály átvétele, és természetesen várható, hogy újabb közösségi joganyagok keletkeznek. Az MNB figyelemmel kíséri a változásokat, és a hazai jogi környezet kialakításába bevonja a bankrendszert, ugyanakkor aktív közreműködést vár a piac szereplőitől is.

Erre két okból is szükség van. Egyfelől a különböző uniós szervezetek már a csatlakozás előtt is lehetőséget biztosítanak arra, hogy a csatlakozó országok elmondják véleményüket, és ezt ki kell használni saját nemzeti érdekeink képviselőit. Másfelől a

közösségi jog már most olyan szigorú feltételeket és határidőket szab például a tömeges, alacsony értékű fizetések teljesítésének szabályaival kapcsolatban, amelyeket csak abban az esetben lesz képes betartani a magyar bankrendszer, ha már most megkezdzi a gyakorlati felkészülést.

A még nem hatályos szabályok nagy része legkésőbb a csatlakozáskor életbe lép. Habár a nemzetközi szabványok átvételét a szabályozók a pénzforgalmi jogszabályokban kötelező előírásokkal támogatták, az alkalmazás gyakorlati feladata a bankszektornak. A hitelintézeteknek fel kell mérniük, hogy a jelenlegi levelező banki kapcsolatrendszereken keresztül képesek-e betartani a vonatkozó irányelv által előírt teljesítési határidőket, a tranzakciókat – a radikálisan csökkenő díjak ellenére – veszteség nélkül lebonyolítani, az ügyfelek tájékoztatását korrektül megoldani. Amennyiben lehetséges és célszerű, fel kell készülni a STEP 1, illetve a STEP 2 rendszerbe történő belépésre.

Hasonlóképpen, az elektronikus fizetési eszközökre vonatkozó további szabályok átvétele még szorosabb együttműködést kíván a kártyakibocsátó és elfogadó bankoktól a visszaélések visszaszorítása érdekében.

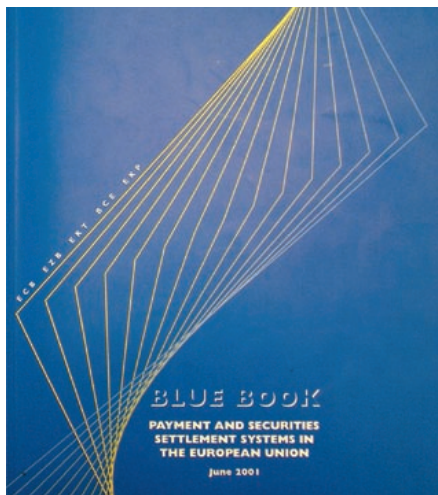
2. TARGET-csatlakozás

Már korábban is felmerült az a lehetőség, miszerint a hazai bankrendszer már az euró bevezetése előtt, közvetlenül az EU-csatlakozás után igénybe vehesse a jelenleg működő TARGET szolgáltatásait.

Ez oly módon történhetne, hogy a forint átutalási forgalom lebonyolítását végző VIBER mellett kialakítunk egy másik valós idejű, bruttó elszámolási rendszert, amely euróban biztosítaná a fizetési megbízások teljesítését. Ez a rendszer az euró bevezetésének időpontjáig párhuzamosan működne a forint-VIBER-rel, majd vagy megszűnne, vagy átvinné annak helyét, hiszen akkor már csak egy elszámolási rendszerre lenne szükség. Az euró-VIBER a jelenlegi nem euró-rendszerbeli országok rendszereinek mintájára csatlakozhatna a TARGET-hez, és a hazai bankok ezen keresztül bonyolíthatnák belföldi, illetve nemzetközi bankközi és nagy összegű ügyfélfizetéseiket euróban.

Az euró-VIBER a ma igénybe vehető külföldi levelező banki kapcsolatokon túl a következő szolgáltatásokat lenne képes nyújtani:

- napközbeni eurólikviditás biztosítása forintban denominált értékpapírok ellenében;

- az üzenetfeldolgozás magas szintű automatizálása (STP) a belföldi euróforgalomban;
- DVP-elszámolás²⁷ biztosítása az euró értékpapír-ügyletekhez;
- közvetlen tagság magyar bankok számára is a TARGET-ben;
- a forint-euró devizaügyletek forint- és devizalábainak összekapcsolása.

Az euró-VIBER bevezetése a pénz- és tőkepiac fejlődésére is jótékony hatással lehet, hiszen az infrastruktúra megteremtése maga után vonhatja az euróban kibocsátott érték-

27 Delivery versus payment: az értékpapír-elszámolásban alkalmazott „fizetés szállítás ellenében” elv, amikor az értékpapír leszállítása és a pénzfizetés egy időben történik, a teljesítési kockázat kiküszöbölése érdekében.

28 Az euró első lépcsőben bevezető 11 tagállam esetében az átmeneti időszak hossza 3 év volt, míg a később csatlakozó Görögországnál már csak egy év.

papírok számának és forgalmának növekedését.

Jelenleg mindhárom kívülálló országban (Dániában, Svédországban, Nagy-Britanniában) van önálló euró RTGS-rendszer, azok forgalma azonban – kivéve Nagy-Britanniát – a hazai fizetőeszközben elszámoló rendszer forgalmának általában csak töredéke.

Az MNB és a piaci szereplők előtt álló feladat annak elemzése, hogy a várható piaci igények alapján becsülhető forgalom mellett célszerű-e létrehozni és üzemeltetni a rendszert.

3. Csatlakozás a TARGET 2-höz

A TARGET 2 kialakítása megkezdődött, a rendszer felépítéséhez, alapelveinek, működési szabályainak megfogalmazásához már most várják a csatlakozó országok jegybankjainak és bankszektorainak véleményét. A gyakorlati megvalósítás mikéntje rendkívül fontos a belföldi pénzforgalom szempontjából is, hiszen előbb-utóbb ez lesz az a rendszer, amelyhez illeszkednie kell a hazai infrastruktúrájának. Egyelőre nem lehet pontosan tudni, hogy a TARGET 2 mikor váltja fel a jelenlegi rendszert, de valószínűsíthető, hogy a kormány és a jegybank által a Gazdasági és Monetáris Unióhoz történő csatlakozásra kitűzött időpontban, 2008. január 1-jén már ez a rendszer fog működni.

A TARGET 2 filozófiája miatt már most meg kell kezdeni a közös gondolkodást a VIBER jövőjéről. El kell dönteni, hogy versenybe szállunk-e saját rendszerünkkel önállóan, vagy csatlakozunk az úgynevezett közös platformhoz, és igénybe vesszük valamely más tagállam jegybankjának fizetési szolgáltatásait. A két lehetőség eltérő technikai felkészülést és szerepvállalást kíván a rendszert üzemeltető MNB-től, és a szolgáltatásait igénybe vevő bankszettortól. A döntést a hazai piaci szereplők igényeit szem előtt tartva közösen kell meghozni.

4. Az euró bevezetése a fizetési rendszerben

Az Európai Unióhoz történő csatlakozás után a hazai pénzügyi rendszernek meg kell kezdenie a felkészülést az euró bevezetésére. Az átállás az eddigi gyakorlat szerint úgy történt, hogy először számlapénzként, majd – hosszabb-rövidebb²⁸ átmeneti időszak után – készpénzként jelent meg a közös pénz. Az átmeneti időszakban a számlatulajdonosok felkészültségüknek megfelelően dönthettek az átállás időpontjáról, de elvileg akár az időszak végéig is várhattak, és addig párhuzamosan használhatták a közös és a nemzeti pénznemet. Ez a lehetőség azonban a pénzügyi szektorra és ezen belül a fizetési rendszerekre jelentős többletterheket

rótt, hiszen mindkét pénznemben biztosítani kellett a fizetési forgalom zökkenőmentes működését.

A fizetési infrastruktúra átállítása a pénzügyi szektortól és a fizetési rendszereket üzemeltető intézményektől komoly felkészülést igényel, hiszen – még ha lesz is átmeneti időszak – a rendszereknek az első pillanattól kezdve képesnek kell lenniük kezelni az euróban adott megbízásokat. Ez

egyaránt vonatkozik a főként a pénzpiacot kiszolgáló nagybani, illetve a tömeges, alacsony értékű fizetések elszámolását biztosító rendszerekre. Ráadásul további feladatként jelentkezik, hogy az euró számlapénzként történő bevezetésének időpontjától a monetáris politikai műveletek lebonyolítását biztosító VIBER-nek csatlakoznia kell a TARGET-hez, amely maga is gyökeres változások előtt áll.

VI. További információforrások

Magyar Nemzeti Bank

www.mnb.hu

Európai Központi Bank

www.ecb.int

Európai Monetáris Intézet

www.ecb.int/EMI

Európai Unió és intézményei

www.europa.eu.int

Euró Banki Társulás

www.abe.org

Európai Fizetési Tanács

www.europeanpaymentscouncil.org

Banki Szabványok Európai Bizottsága

www.ecbs.org

BIS-CPSS Bizottság

www.bis.org

Felhasznált irodalom

Magyar Nemzeti Bank

- Az MNB szerepe a fizetési rendszerben és a pénzforgalom szabályozásában (2001)
- A magyar fizetési rendszer (2001)
- Új nemzetközi pénzügyi szabványok bevezetése Magyarországon (2001)

Európai Központi Bank

- Payment and securities settlement systems in the European Union (1998), (2001)
- Payment systems in countries that have applied for membership of the European Union (1999)
- Payment and securities settlement systems in accession countries (2002)
- Minimum common performance features of RTGS systems within TARGET (2002)
- TARGET: the Trans-European Automated Real-Time Gross settlement Express Transfer system - update 2001, (brochure)
- TARGET2: principles and structure (consultation document 2002)
- Improving cross-border retail payment services in the euro area - the Eurosystem's view, (September 1999)
- Improving cross-border retail payment services - Progress report (September 2000)
- Towards a uniform service level for retail payments in the euro area (ECB Monthly Bulletin February 2001)

- Towards an integrated infrastructure for credit transfers in euro (November 2001)
- TARGET annual reports
- Round table on the single payment area (November 2000)
- Implementing the framework for financial markets: action plan (1999)

Európai Monetáris Intézet

- The changeover to the single currency (1995)

Közös Piac Fizetési Rendszerekkel Foglalkozó Munkacsoportja

- Minimum common features for domestic payment systems (September 1993)

BIS-CPSS Bizottság

- Core principles for systemically important payment systems (2001)

Európai Bizottság

- A possible framework for the Single Payment Area in the Internal Market (2002)

- "Ninty-nine days to go" – Speech by Romano Prodi and „Towards a single payment area” – speech of Tommaso Padoa-Schioppa (member of the ECB Executive Board) at the conference on payments in euro in the internal market (September 2001)

Európai Fizetési Tanács

- Euroland: Our single payment area – White paper (May 2002)

Banki Szabványok Európai Bizottsága

- IBAN implementation guideline (2000)
- IPI implementation guideline (1999)

**A „Gazdasági és Monetáris Unió”
témakörben eddig megjelent
Európai Füzetek:**

Dr. Erhart Tibor – Gáspár Ferenc
Úton a Gazdasági
és Monetáris Unió felé

•

Dr. Turján Anikó
Az euróról, gyakorlati
szempontból

•

Nagy Csaba
Gazdaságpolitikai Koordináció és
fiskális politika a GMU-ban

•

**Dr. Kákosy Csaba – Dr. Tóth G. László–
Dr. Tóth Tímea – Dr. Zúgó Liliána**
A jegybanki függetlenség

Az euró számlapénzként történő bevezetése 1999. január 1-jén fontos mérföldkő volt az egységes európai pénzügyi piac megteremtése felé vezető úton. A következő jelentős lépés az eurókészpénz bevezetése volt 2002 első hónapjaiban, ez ugyanis az unió lakosainak mindennapi életében is kézzelfogható valósággá tette a közös pénzt. A korábban nemzeti alapokon felépült pénzügyi infrastruktúra, és azon belül a fizetési rendszerek átalakítása az egységes belső piac biztonságos, ugyanakkor hatékony kiszolgálása érdekében komoly feladat elé állítja a piaci szereplőket és a közszféra érintett képviselőit, a jegybankokat, a pénzügyi felügyeleteket, a szabályozó hatóságokat egyaránt. Az Európai Bizottság megfogalmazta az egységes európai fizetési övezet kialakításának gondolatát, amelynek megvalósítását ma már támogatja az európai bankszektor is. Az egységes fizetési övezet lényege, hogy a tagállamok közötti fizetések az euróövezeten belül ugyanolyan gyorsan, megbízhatóan és nem utolsósorban ugyanolyan olcsón teljesüljenek, mint az egyes tagállamok belső piacain, azaz az országhatárok a fizetésekkel szemben semmilyen korlátot ne állítsanak.

Bartha Lajos
vezető elemző
Magyar Nemzeti Bank